

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна**

«Затверджую»

**Голова приймальної комісії,
ректор Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна**

Бакіров В.С.

« ____ » _____ 2017 р.

**ПРОГРАМА
додаткового фахового випробовування
з історії філософії для здобуття ступеня магістра**

**Затверджено на засіданні
Вченої ради філософського факультету,
протокол № 4 від 17 лютого 2017 р.**

**Голова Вченої ради
філософського факультету
І.В. Карпенко**

Харків-2017

1. Філософія, її походження і місце в історії культури. Східна та західна традиції філософування.

Народження філософії і проблема її історичних типів. Особливості філософії Сходу та Заходу. Загальні риси філософії Сходу: соціально-економічні, міфологічні та релігійні передумови виникнення філософської думки. Основні течії філософської думки у стародавньому Китаї: конфуціанство, легізм, даосизм. Філософія стародавньої Індії. Бхагаватизм, джайнізм, буддизм.

2. Антична філософія.

Загальна характеристика античної філософії, її походження й історичні межі. Періодизація античної філософії. Досократики. Мілетська школа (Фалес, Анаксимандр, Анаксимен). Піфагор і піфагорійський союз. Геракліт (поняття Логосу і вогню). Онтологія елеатів (Ксенофан, Парменід, Зенон): Логос і буття. Атомісти (Левкіпп, Демокріт).

Класична грецька філософія. Звернення софістів до людини. Сократ, його життя та образ в історії філософії і культури. Етичний поворот. Сократичні школи. Кініки. Філософія Платона: вчення про пізнання, поняття ідеї, вчення про державу, етика. Аристотель, специфіка його відношення до сутності і призначення філософії. Метафізика Аристотеля. Політичне та етичне вчення Аристотеля.

Елліністичний період у розвитку античної філософії, його загальна характеристика, філософські школи. Епікуреїзм, скептицизм і стоїцизм. Етика стоїків. Неоплатонізм.

3. Середньовічна філософія та філософія епохи Відродження.

Своєрідність способу філософського мислення у середньовіччі. Періодизація середньовічної філософії. Апологетика та патристика. Філософські погляди Августина Аврелія. Грецька патристика (Діонісій Ареопіт, Каппадокійська школа, Максим Сповідник, Іоанн Дамаскін). Виникнення і розквіт схоластики. Характеристика схоластичного методу. Значення філософії Томи Аквінського. Проблема співвідношення знання та віри, науки та релігії. Пізня схоластика. Номіналізм і реалізм. Філософія П'єра Абеляра. Значення творчості Іоана Дунса Скота і Уільяма Оккама. Філософія ісламу (Аль-Фарабі, Авіценна, Аверроес) та іудейська філософія (Маймонід).

Характерні риси духовного стану Відродження. Гуманістичний рух, антропоцентризм філософії епохи Відродження. Італійський гуманізм і його філософські засади. Гуманізм як нова філософія, антиклерикалізм, морально-філософська орієнтація, проблема свободи волі і фортуни. Трансформація середньовічного філософствуювання у творчості Н. Кузанського. Гуманістична направленість філософії Еразма Роттердамського. Натурфілософські концепції епохи Відродження (погляди Леонардо Да-Вінчі, Джордано Бруно, Миколи Коперника, Галілео Галілея). Соціально-політичні ідеї та утопії епохи Відродження (Н. Макіавеллі, Т. Мор, Т. Кампанелла).

4. Філософія Нового часу і Просвітництва.

Проблема методології та теорії пізнання. Емпіризм і раціоналізм. Френсіс Бекон. Ідея великого відновлення наук. Розробка дослідно-індуктивного методу. Класифікація знання та місце в ньому філософії. Критика "ідолів". Рене Декарт. Декартівський принцип універсального сумніву; обґрунтування і організація знання. Субстанція за Декартом. Блез Паскаль. Розвиток англійського матеріалізму у XVII ст. Томас Гоббс. Розмежування філософії і теології. Соціально-політичні погляди Гоббса: природний стан людей, суспільний договір. Гносеологія Дж. Локка. Матеріалістичне трактування досвіду. Індивідуалістичне розуміння соціального і державного життя. Вчення Б. Спінози про субстанцію, подолання дуалізму Декарта. Питання свободи у Спінози. Монади Лейбніца як субстанції. Раціоналізм Лейбніца. Криза емпіризму у XVIII ст. Джордж Берклі. Спростування атеїзму і матеріалізму з позиції сенсуалізму, емпіризму та номіналізму.

Скептицизм Д. Юма. Досвід у інтерпретації Юма. Соціально-філософські інтенції Юма. Джамбатіста Віко: зв'язок історії, філософії і філології.

Загальна характеристика XVIII ст. як епохи Просвітництва. Особливості філософії Просвітництва. Сенсуалізм, ідея природного права, рівності людей, релігійна толерантність; проблема співвідношення необхідності і випадковості, фаталізму і свободи волі. Соціальна філософія Просвітництва. Французьке просвітництво: Ш. Монтеск'є, Ф. Вольтер, Ж.-Ж. Руссо, Ж. Ламетрі, Д. Дідро та ін. Ідеї проекту "Енциклопедії". Матеріалістичний субстанціалізм. Німецьке просвітництво: Х. Вольф, Г.Е. Лессінг. Філософія історії Й. Г. Гердера. Мендельсон і Кант: проблема сутності Просвітництва.

5. Німецька класична філософія.

Місце німецької класичної філософії в історії філософської думки. Філософія І. Канта. "Трансцендентальний" метод дослідження умов і можливостей пізнання. Априорні форми почуттєвості і мислення. Антиномії. Світ феноменів і "речей в собі". Практичний розум. Категоричний імператив. Антропологія та естетика Канта. Категоричний моральний імператив. Творча основа буття у філософії І. Фіхте. Суб'єктивна діалектика. Філософія тотожності Ф.В. Шеллінга. Г.В.Ф. Гегель: філософська система і метод. Тотожність буття і свідомості. Діалектика Гегеля. "Філософія права" Гегеля. Вчення про громадянське суспільство й державу. Держава як сфера здійснення свободи. Філософія історії.

6. Некласична філософія і сучасна західна філософія.

Основні ознаки неklasичних філософських вчень. Плюралізм течій неklasичної філософії. Позитивізм як напрямок неklasичної філософії. Наукове осмислення соціуму. Від позитивізму до неокантіанства: проблема наукового методу. Антропологічний матеріалізм Л.Фейербаха. Людина як природна чуттєво-тілесна істота. Л. Фейербах і криза класичної філософії. Марксистська філософія. Соціально-практична орієнтація марксистської філософії. Матеріалістичне розуміння історії. Людина як суб'єкт історії. Поняття ідеології та перетвореної форми свідомості. Зародження екзистенціальної філософії. Людина в філософії С.К'єркегора. Антираціоналістична установка філософії життя. Проблема нераціонального (воля, почуття, інтуїція, несвідоме). Людина як суб'єкт воління, світ як воля і уявлення (А. Шопенгауер). Ідея надлюдини в філософії Ф. Ніцше. Концепція еволюції органічного світу А.Бергсона. Ідея несвідомого і психоаналіз З. Фрейда. Розвиток філософії у ХХ-ХХІ ст. Від Модерну до постмодерну. Плюралізм, сингулярність і діалог. Основи феноменології Е. Гуссерля: інтенціональність, феноменологічна редукція, життєвий світ. Філософська антропологія. М. Шелер про природу людини та її місце у Всесвіті. Філософська герменевтика. Екзистенціалізм Ж. П. Сартра, А. Камю, К. Ясперса. Екзистенція, сенс існування, проблема свободи. М. Гайдеггер: онтологія, критика метафізики присутності. Структуралізм і постструктуралізм: К. Леві-Строс, Р. Барт, М. Фуко, Ж. Дерріда. «Стан постмодерну». Основні концепти філософії постмодерну. Деконструкція. Шизоаналіз.

7. Розвиток філософської думки в Україні.

Особливості формування світогляду Київської Русі. Космогонічні і космологічні погляди. Вплив візантійської, західноєвропейської думки. Філософсько-гуманістична думка українського Ренесансу (XV-XVII ст.). Києво-Могилянська академія, її вплив на філософську думку українського та інших народів (Ф. Прокопович, Г. Кониський, Г. Бужинський та ін.). Філософія Просвітництва в Україні. Г. Сковорода, його життя та філософія. "Філософія серця", концепція "сродної праці". Українська філософія ХІХ-ХХ ст. у контексті світової філософської думки. Проблеми людини та нації в творчості Кирило-Мефодіївського товариства. В. Вернадський та його погляди на феномен життя, людство, науку, ноосферу. "Філософія серця" П. Д. Юркевича. Філософські ідеї

**Критерії оцінювання
додаткового фахового випробовування
з історії філософії.**

Основними критеріями оцінювання додаткового фахового випробовування з історії філософії є:

- знання та використання філософських першоджерел, різних теоретичних та наукових підходів, філософських шкіл для аналізу актуальних проблем філософії;
- знання фактографічного матеріалу історії філософії;
- повнота відповіді, використання вітчизняної й іноземної фахової літератури для висвітлення екзаменаційних питань;
- творчий характер аналізу й узагальнення різних філософських підходів, фактичних даних на основі сучасних методів і наукових досягнень;
- навички лаконічного, чіткого, логічного, послідовного та грамотного викладу матеріалу, формулювання власних висновків;
- уміння вести полеміку з теоретичних і практичних питань філософії, історії філософії, уміння проілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами;

Екзаменаційний білет складається з трьох питань, які охоплюють теоретичний матеріал з філософської проблематики. Кожне питання оцінюється за наступною системою балів:

100 - 80	вступник продемонстрував глибоке знання змісту екзаменаційного питання, вільне оперування філософськими категоріями, провів глибокий філософський аналіз означеної проблеми; глибоко і всебічно висвітлені знання з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури; відповідь повністю репрезентує певну філософську проблему, опираючись на вітчизняну та іноземну фахову літературу; здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики, представлено самостійне та обґрунтоване бачення її сутності як творче переосмислення набутих знань; відповідь побудована лаконічно, чітко, логічно та послідовно з формулюванням власних висновків; відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми, критичний їх аналіз; відповідь написана грамотно та демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок
79 - 60	вступник продемонстрував знання змісту екзаменаційного питання, оперування основними філософськими категоріями, аргументовано виклав означену проблему; в цілому висвітлено знання з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури; відповідь репрезентує певну філософську проблему, але посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу не є достатніми;

	<p>здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики, представлено самостійне бачення її сутності;</p> <p>відповідь побудована лаконічно та послідовно, проте допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки не завжди обґрунтовані;</p> <p>відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми;</p> <p>відповідь написана грамотно з використанням філософської фахової лексики.</p>
59 - 40	<p>вступник продемонстрував певне знання змісту екзаменаційного питання, виклавши основні положення означеної проблеми;</p> <p>висвітлені знання з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури є фрагментарними та не завжди точними;</p> <p>відповідь побудована навколо певної філософської проблеми, але посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу майже відсутні;</p> <p>здійснено поверхневий аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики;</p> <p>відповідь є недостатньо послідовною, допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки відсутні;</p> <p>відповідь, в цілому, написана грамотно.</p>
39 - 20	<p>вступник продемонстрував роздуми з екзаменаційного питання, відсутність знань основних філософських категорій;</p> <p>відповідь містить певні уявлення з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури;</p> <p>посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу відсутні;</p> <p>відсутній аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики;</p> <p>відповідь є фрагментарною, допущені значні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки відсутні;</p> <p>відповідь написана з помилками.</p>
19 - 1	<p>вступник продемонстрував відсутність знань з екзаменаційного питання, основних філософських категорій;</p> <p>відповідь містить певні уявлення з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури;</p> <p>посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу відсутні;</p> <p>відсутній аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики;</p> <p>відповідь є фрагментарною, відсутні логіка викладу матеріалу та власні висновки;</p> <p>відповідь написана з багатьма помилками.</p>
0 балів	відповідь відсутня

При визначенні оцінки з додаткового фахового випробування з історії філософії підсумовується загальна кількість балів, отриманих вступником за відповіді на три питання екзаменаційного білету та ділиться на число питань. Таким чином визначається середній бал за відповідь вступник за 100-бальною шкалою (із заокругленням до цілого числа)

Навчальна література

1. Антология мировой философии. В 4 т. М., 1969-1972.
2. Асмус В.Ф. Античная философия. М.: Высшая школа, 1976. 543 с.
3. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г. Історія філософії: Підручник. К.: Либідь, 2001. – 408 с.
4. Бохенский Ю.М. Современная европейская философия. М., 2000. 248 с.
5. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій. К., 1996.
6. Горфункель А.Х. Философия эпохи Возрождения. М., 1980.
7. Гулыга А.В. Немецкая классическая философия. М.: Рольф, 2001.
8. Зотов А.Ф. Современная западная философия. М.: Высшая школа, 2001.
9. Історія філософії України. Хрестоматія. К., 1993.
10. Коплстон Ф.Ч. История средневековой философии. М., 1997.
11. Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. 592 с.
12. Кузнецов В.Й., Миrowsкий Б.В., Грязнов А.Ф. Западно-европейская философия XVIII в. М., 1986.
13. Кушаков Ю.В. Нариси з історії німецької філософії Нового часу. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 572 с.
14. Кузнецов В.Н. Немецкая классическая философия: Учеб./ В.Н. Кузнецов.- 2-е изд., испр. и доп. – М.: Высшая школа, 2003. – 438 с.
15. Нарский И.С. Западно-европейская философия XVII в. М., 1974.
16. Нарский И.С. Западно-европейская философия XIX в. М., 1976.
17. Рассел Б. История западной философии. Новосибирск: Изд-во Новосиб ун-та, 1999. 815 с.
18. Рассел Б. Мудрость Запада: Историческое исследование западной философии в связи общественными и политическими обстоятельствами. М.: Республика, 1998. 479 с.
19. Реале Дж. и Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Т.1. Античность. СПб: ТОО ТК "Петрополис", 1994; т.2. Средневековье. СПб, 1995; т.3. Новое время (от Леонардо до Канта) СПб, 1996; т.4. От романтизма до наших дней. СПб, 1997;
20. Скирбекк Г. Гилье Н. История философии. М.: Гуманит. Изд. центр ВЛАДОС, 2000. 800 с.
21. Соколов В.В. Средневековая философия. М., 1979.
22. Трубецкой С.Н. Курс истории древней философии. М.: Изд. центр ВЛАДОС; Русский Двор, 1997. 575 с.
23. Філософія: Навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. К.: Вікар, 2004. 457 с.
24. Чанышев А.И. Курс лекций по древней и средневековой философии. М., 1991.

Джерела і додаткова література:

1. Філософія, її походження і місце в історії культури. Східна та західна традиції філософування.

Древнекитайская философия. Собрание текстов в двух томах. Т. 1. М.: Мысль, 1972. 363 с.; Т. 2. М.: Мысль, 1973. 384 с.

Бонгард-Левин Г.М. Древнеиндийская цивилизация. Философия, наука, религия. М.: Наука, ГРВЛ, 1980. 333 с.

Древнеиндийская философия. Начальный период. М.: Мысль, 1972. 271 с.

История китайской философии. М.: Прогресс, 1989. 552 с.
Кочетов А.Н. Буддизм. М.: Наука, 1983. 176 с.
Лукиянов А.Е. Становление философии на Востоке (Древний Китай и Индия). М.: Инсан, 1992. 207 с.
Радхакришнан С. Индийская философия. Т.1-2. М., 1956.

2. Антична філософія.

Аристотель. Сочинения в четырёх томах. М., 1975-1983.
Материалисты древней Греции. Собрание текстов Гераклита, Демокрита и Эпикура. М., 1955. 238 с.
Платон. Держава. К., 2001. – 356 с.
Платон. Діалоги. К., 2001. – 394 с.
Платон. Сочинения в трёх томах. М., 1969-1972.
Плотин. Эннеады. К.: «УЦИММ-ПРЕСС», 1995. 392 с.
Прокл. Платоновская теология. СПб.: Летний Сад, 2001. 624 с.
Римские стоики: Сенека, Эпиктет, Марк Аврелий. М.: Республика, 1995. 463 с.
Фрагменты ранних греческих философов. Часть I. От эпических теокосмогоний до возникновения атомистики. М.: Наука, 1989. 576 с.
Васильева Т.В. Афинская школа философии. М.Наука, 1985. 161 с.
Вернан Ж.-П. Происхождение древнегреческой мысли. М.: Прогресс, 1988. 224 с.
Лосев А.Ф. История античной эстетики. В шести томах. М., 1963, 1969, 1974, 1975, 1979, 1980.
Нерсесянц В.С. Сократ. М., 1977.
Кессиди Ф.Х. От мифа к логосу. М., 1972.
Лурье С.Я. Демокрит (тексты, переводы, исследования). М., 1970.
Асмус В.Ф. Платон. М., 1969.
Чанышев А.Н. Аристотель. М., 1981.

3. Середньовічна філософія і філософія епохи Відродження..

Абеляр П. Теологические трактаты. М., 1995.
Аврелий Августин. Исповедь. М., 1991.
Ансельм Кентерберийский. Сочинения. М., 1995.
Антология средневековой мысли (Теология и философия европейского Средневековья): В 2 т. Тт. 1, 2. СПб: РХГИ. 2001, 2002.
Тертуллиан К.С.Ф. Избранные сочинения. М., 1994.
Жильсон Э. Философия в средние века: От истоков патристики до конца XIV века. М.: Республика, 2004. 678 с.
Суини М. Лекции по средневековой философии. Выпуск 1: Средневековая христианская философия Запада. М., 2001.
Гуревич А.Я. Категории средневековой культуры. М., 1972.
Валла Л. Об истинном и ложном благе. О свободе воли. М., 1989.
Кампанелла Т. Город солнца. М., 1954.
Кузанский Н. Сочинения в 2-х томах. М.: Наука, 1980.
Мак'явеллі Н. Флорентійські хроніки. Державець. К., 2001. – 492 с.
Петрарка Ф. Канцоньере. Моя тайна. Книга писем о делах повседневных. Старческие письма. М.: РОСАД, 1997.
Роттердамский Э. Философские произведения. М.: Наука, 1986.
Сочинения итальянских гуманистов Возрождения (XV век). М.: Изд-во МГУ, 1985.
Баткин Л.М. Итальянские гуманисты: стиль жизни, стиль мышления. М., 1978.
Брагина Л.М. Итальянский гуманизм. Этические учения 14-15 в. М., 1977.

Буркхард Я. Культура Возрождения в Италии. М., 1996.
Гарен Э. Проблемы итальянского Возрождения. М.: Прогресс, 1986.

4. Філософія Нового часу і Просвітництва.

Беркли Дж. Сочинения. М., 1978.
Бэкон Ф. Сочинения в двух томах. М., 1971.
Гоббс Т. Сочинения в двух томах. М., 1989, 1991.
Декарт Р. Сочинения в двух томах. М., 1989, 1994.
Лейбниц Г.В. Сочинения в четырёх томах. М., 1982, 1983, 1984, 1989.
Локк Д. Сочинения в трёх томах. М., 1985, 1985, 1988.
Спиноза Б. Избранные произведения в двух томах. М., 1957.
Юм Д. Сочинения в двух томах. М., 1996.
Гольбах П. О божестве, о доказательствах его существования, о его атрибутах, о способе, каким божество влияет на счастье людей. // Гольбах П. Избранные произведения в двух томах. М.: Изд-во соц.-экон.лит-ры, 1963. Т. 1.
Дидро Д. Мысли к истолкованию природы // Дидро Д. Соч.: В 2 т. Т. 1. М.: Мысль, 1986.
Кант И. Ответ на вопрос: что такое Просвещение? // Кант И. Сочинения: В 6-ти т. – М.: Мысль, 1966. Т.6. – С. 25-35.
Быховский Б.Э. Джордж Беркли. М., 1970.
Нарский И.С. Давид Юм. М., 1973.
Фишер К. История новой философии. Декарт. Его жизнь, сочинения и учение. СПб.: Мифрил, 1994. – 560 с.
Стрельцова Г.Я. Блез Паскаль. М.: Мысль, 1979. 237 с.
Субботин А.Л. Фрэнсис Бекон. М.: Мысль, 1974. 422 с.
Мир Просвещения. Исторический словарь / Под ред. Винченцо Ферроне, Даниеля Роша. М.: Памятники исторической мысли, 2003.

5. Німецька класична філософія.

Кант І. Критика чистого розуму. К.: Юніверс, 2000. 500 с.
Кант І. Критика практичного розуму. К.: Юніверс, 2004. 240 с.
Фихте І.Г. Сочинения в двух томах. С-Пб., 1993.
Фихте І.Г. Сочинения. Работы 1792-1801 гг. М., 1995.
Шеллинг Ф.В.Й. Сочинения. В 2 т. - М.: Мысль, 1987, 1989.
Гегель. Энциклопедия философских наук. Т. 1. Наука логики. М.: Мысль, 1974. 452 с.
Гегель. Энциклопедия философских наук. Т. 3. Философия духа. М.: Мысль, 1977. 471 с.
Гегель. Энциклопедия философских наук. Т. 2. Философия природы. М.: Мысль, 1975. 695 с.
Асмус В.Ф. Иммануил Кант. М., 1973.
Бур М., Ирриц Г. Притязание разума. Из истории немецкой классической философии и литературы. М., 1978.
Виндельбанд В. Иммануил Кант. К столетнему юбилею его философии (Публичная лекция 1881) // Виндельбанд В. Избранное. дух и история. М., 1995.
Гайденко П.П. Философия Фихте и современность. М.: Мысль, 1979.
Гаер М. Світ Канта: Біографія. К.: Юніверс, 2007. 336 с.
Зиммель Г. Кант. 16 лекцій, прочитаних в Берлінському університеті // Зиммель Г. Избранное. Т.1. Философия культуры. М., 1996.
Кассирер Э. Жизнь и учение Канта. С.-Пб., 1997.
Коплстон Ф. От Фихте до Ницше. М.: Республика, 2004.

6. Некласична філософія і сучасна західна філософія.

- Конт О. Дух позитивної філософії: Слово о положительном мышлении. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. 80 с.
- Кьеркегор С. Или – или. Фрагмент из жизни : в 2 ч. СПб.: Издательство Русской Христианской Гуманитарной Академии : Амфора. ТИД Амфора, 2011. С. 632-656.
- Маркс К. Тезисы о Фейербахе // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения / Изд. 2-е. М., 1955. Т.3. С. 1-4.
- Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения / Изд. 2-е. М., 1955. Т.3. С. 7-544 (С. 11-12, 24-49, 65-81).
- Ницше Ф. Так говорил Заратустра // Ницше Ф. Полное собрание сочинений: В 13 томах. – М.: Культурная Революция, 2007. Т. 4.
- Фейербах Л. Необходимость реформы философии // Фейербах Л. Избр. Филос. произв. М., 1955. Т. 1. С. 107-113.
- Шопенгауэр А. Мир как воля и представление // Шопенгауэр А. Собрание сочинений: В 6 т. Т. 1: Мир как воля и представление. М.: ТЕРРА Книжный клуб; Республика, 1999.
- Зотов А.Ф. Современная западная философия. М., 2001.
- Рьод В. Шлях філософії: ХІХ–ХХ ст. К: Дух і Літера, 2010. 368 с.
- Гуссерль Е. Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія. Вступ до феноменологічної філософії // Філософська думка, 2002, №3.
- Лиотар Ж.-Ф. Ответ на вопрос: что такое постмодерн? // Ad Marginem. Ежегодник Лаборатории постклассических исследований Института философии Российской Академии наук. М., 1994. С. 303-323.
- Лиотар Ж. -Ф. Состояние постмодерна. М.: Институт экспериментальной социологии, СПб.: Алетейя, 1998.
- Сартр Ж.-П. Экзистенциализм — это гуманизм. М.: Изд-во иностр. лит., 1953.
- Хайдеггер М. Что такое метафизика? // Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления. М.: Республика, 1993. С. 27–41.
- Хайдеггер М. Основные понятия метафизики // Хайдеггер М. Время и бытие. М., 1994. С. 327-345.
- Фуко М. Археология знания. СПб.: Гуманитарная Академия, 2004. 416 с.
- Рорти Р. Прагматизм и философия // Философская и социологическая мысль, 1995, №9-10.
- Барт Р. Избранные работы: Семиотика: Поэтика. М.: Прогресс, 1989. 616 с.
- Бодрийяр Ж. Симулякри і симуляція. – К.: Основи, 2004. – 231.
- Леві-Строс К. Структурна антропологія. К.: Основи, 2000. 390 с.
- Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. СПб.: А-сид, 1994. 406 с.
- Хайдеггер, М. Бытие и время. М.: Ad Marginem, 1997.

9. Розвиток філософської думки в Україні.

- Історія філософії України. Хрестоматія. К., 1993.
- Потебня А.А. Слово и миф. М., 1989.
- Сковорода Г. Твори. У 2-х т. К., 1994.
- Юркевич П.Д. Философские произведения. М., 1990.
- Проблема людини в українській філософії ХVІ-ХVІІІ ст. Львів: Логос, 1998. 240 с.
- Ушкалов Л.В., Марченко О.М. Нариси з філософії Григорія Сковороди. Х., 1993.
- Ушкалов Л.В. Українське барокове богослов'я. Сім етюдів про Григорія Сковороду. Х., 2001.
- Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. К., 1992.